

"הקהל את העם האנשים והנשים והטף"

התנא האלקי רבי יהושע התפעל מהלקח הנשגב בחינוך הבנים שדרש הנשיא רבי אלעזר בן עזריה

"מרגלית טובה"

שהיא נוגעת אלי אישית

והנה על מה שבחר רבי יהושע להביע התפעלותו מהדרש של רבי אלעזר בן עזריה באומרו: "מרגלית טובה היתה בידכם וביקשתם לאבדה ממני", מצינו מרגלית טובה ביאור נפלא על כך ב"משך חכמה" (פרשתנו ד"ה הקהל) וב"תכלת מרדכי" להגאון הגדול מברעז'אן (אות ד), ונרחיב קצת בדבריהם כי יש בזה יסוד גדול בחינוך הטף, על פי מה שהעיד רבן יוחנן בן זכאי על תלמידו רבי יהושע בן חנניה (אבות פ"ב מ"י): "אשרי יולדתו".

ופירש הרע"ב ומקור הדבר בירושלמי (יבמות ח:) כי כשבאו החכמים אצל רבי דוסא בן הרכינס: "ראה את רבי יהושע וקרא עליו (ישעיה כח-ט) את מי יורה דעה, זכור אני שהיתה אמו מולכת עריסתו לבית הכנסת, בשביל שיתדבקו אזניו בדברי תורה". כלומר רבי דוסא נתכוון להמליץ בזה על רבי יהושע מקרא שכתוב (שם): "את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים". פירוש, הקב"ה יורה דעה ויבין שמועה, לתינוקות שנגמלו ונעתקו מחלב אמם כדי להיכנס לבתי מדרש לשמוע את קול התורה.

ולכאורה תמוה איזו תועלת יצאה לו לרבי יהושע, בכך ששמע דברי תורה בבית הכנסת בהיותו תינוק המוטל בעריסה, עד כדי כך ששיבח רבן יוחנן בן זכאי את אמו של רבי יהושע באומרו: "אשרי יולדתו", הלא לא היה מסוגל להבין את דברי התורה, ומוכח מזה כי למרות שלא הבין את דברי התורה מפאת קטנותו, עם כל זאת עצם קול התורה שנכנס באוזניו קידש את גופו שיעלה מעלה מעלה בתורה וביראה.

הקהל בפרשת וילך, אלא על הזכרת הטף בתחילת פרשת נצבים:

"כבר שבתו תלמידים ביבנה ולא שבת שם רבי יהושע, וכשבאו תלמידיו אצלו אמר להם, מה דברים היה לכם ביבנה, אמרו לו אחריך רבי. אמר להם ומי שבת שם, אמרו לו רבי אלעזר בן עזריה. אמר להם אפשר ששבת שם רבי אלעזר בן עזריה ולא חידש לכם דבר, אמרו לו כלל זה דרש:

אתם נצבים היום כולכם טפכם נשיכם, וכי טף היה יודע להבין בין טוב לרע, אלא ליתן שכר למביאייהם לרבות שכר עושי רצונו, לקיים מה שנאמר (ישעיה מב-כא) ה' חפץ למען צדקו וגו'. אמר להם אי זה דבר חדש, יתר על זה הריני כבן שבעים שנה ולא זכיתי לדבר זה בלתי היום, אשריך אברהם אבינו שאלעזר בן עזריה יצא מחלצ'ך, אין הדור יתום שרבי אלעזר בן עזריה שרוי בתוכה".

נמצא לפי זה כי אם נשלב את דברי הגמרא בחגיגה, כי רבי אלעזר בן עזריה דרש כן על הטף שנזכרו בפרשת וילך, עם המכילתא שדרש כן על הטף שנזכרו בפרשת נצבים, הרי יתכן ששניהם אמת, כי דרש כן בשבת כמו בשנה זו שקראו בו בתורה שתי הפרשיות נצבים וילך, לכן שילב לדרוש על ענין הטף שנזכר בשתי הפרשיות גם יחד.

ואכן בילקוט שמעוני (ירמיהו פרק טז רמז רצה) מביא את כל הלשון במכילתא הני"ל, אלא שהוא מוסיף שדרש כן על הטף שנזכרו בשתי הפרשיות: "אמרו לו, אתם נצבים היום כולכם וגו' טפכם נשיכם, מה טף זה יודע להבין בין טוב לרע, וכן הקהל את העם האנשים והנשים והטף, אלא ליתן שכר למביאייהם לרבות שכר עושי רצונו".

בשבת קודש, שבת שובה, הבאה עלינו לטובה, כאשר הקריאה בתורה היא בפרשת וילך, דבר בעתו מה טוב שבת אחים גם יחד, להשתעשע במצות הקהל שנוגע גם לנו בשנה זו, בסיום שנת השמיטה בחג הסוכות (דברים לא-יב):

"הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך, למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם ושמו לעשות את כל דברי התורה הזאת, ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה' אלקיכם כל הימים אשר אתם חיים על האדמה אשר אתם עוברים את הירדן שמה לרשתה". ופירש רש"י: "האנשים, ללמוד. והנשים, לשמוע. והטף, למה באו, לתת שכר למביאייהם". המקור לדברי רש"י הוא בגמרא (חגיגה ג):

"תנו רבנן מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר בן חסמא שהלכו להקביל פני רבי יהושע בפקיעין. אמר להם מה חידוש היה בבית המדרש היום, אמרו לו תלמידך אנו ומימיך אנו שותין. אמר להם אף על פי כן אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש, שבת של מי היתה, שבת של רבי אלעזר בן עזריה. ובמה היתה הגדה היום, אמרו לו בפרשת הקהל. ומה דרש בה, הקהל את העם האנשים והנשים והטף, אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באין, כדי ליתן שכר למביאייהן, אמר להם מרגלית טובה היתה בידכם וביקשתם לאבדה ממני".

ויש להעיר כי מאמר זה מובא במכילתא פרשת בא (פרשה טו), עם הוספה נפלאה על ההתפעלות העצומה שהביע רבי יהושע על הדרש של רבי אלעזר בן עזריה. אולם בדברי המכילתא אינו מבואר שדרש כן על מצות

מדוע התפעל רבי יהושע מהדרש של רבי אלעזר בן עזריה: "טף למה באים, כדי לתת שכר למביאייהם"

רבי יהושע נזכר באמו שהוליכה את עריסתו לבית הכנסת כדי שישמע דברי תורה ובזכות זה נתעלה בתורה

שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה". הרי מבואר שעסק התורה מעלה את האדם שיזכה ללמוד תורה לשמה, מזה השכיל רבי אלעזר בן עזריה כי על ידי שיכנסו כולם לבית המדרש לעסוק בתורה, וישמעו את קול התורה של שאר התנאים העוסקים בתורה לשמה, יזכו גם הם שיהיו תוכם כברם ויעסקו בתורה לשמה.

נחזור להמשך הסיפור בגמרא, כי אחרי שעמד רבן גמליאל על גדולתו של רבי יהושע שניצחו בהלכה, עלה רבן גמליאל לביתו של רבי יהושע כדי לפייסו על שציער אותו: "אמר לו [רבן גמליאל] נעניתי לך [ציערתי אותך] מחול לי, לא אשגח ביה רבי יהושע, [אמר לו רבן גמליאל שוב], עשה בשביל כבוד אבא [ר"ן: בשביל הלל הזקן זקני שהיה מזרע דוד], נתפייס" רבי יהושע.

הלך רבי יהושע לבקש מהחכמים שיחזירו לרבן גמליאל את הנשיאות: "אמרי היכי נעביד, נעבריה [איך נעשה, אם נעביר את רבי אלעזר בן עזריה מהנשיאות], גמירי מעלין בקדש ואין מורידין, נדרוש מר חדא שבתא ומר חדא שבתא אתי לקנאווי [אם יחלקו ביניהם שכל אחד ידרוש שבת אחת, עלול רבן גמליאל לקנא], אלא לדרוש רבן גמליאל תלתא שבתא, [רבן גמליאל ידרוש ג' שבתות ורבי אלעזר בן עזריה שבת אחת], והיינו דאמר מר שבת של מי היתה [מי דרש בשבת זו] של רבי אלעזר בן עזריה".

רבי יהושע נבחר מן השמים לגרום מהפכה בעולם התורה

והנה כלל גדול הוא שכל אדם נשלח בעולם, כדי למלא איזה תפקיד ושליחות בנאמנות ובמסירות בלתי לה' לבדו, ומאחר

האדמה", כי בזכות קול התורה שישמעו יזדכך גופם שיזכו להשגות התורה כל ימי חייהם.

הקשר הנפלא בין רבי יהושע לרבי אלעזר בן עזריה

רחש לבי דבר טוב, אומר אני מעשי למלך - מאן מלכי רבנן, התנא האלקי רבי יהושע, לבאר מדוע נתלהב כל כך מהדרש של רבי אלעזר בן עזריה באומרו: "מרגלית טובה היתה בידיכם וביקשתם לאבדה ממני". ונראה כי ענין זה קשור למהפכה גדולה שהיתה בעולם התורה, בזכות שני התנאים הקדושים רבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה.

נקדים מה שסיפרו לנו חכמינו ז"ל בגמרא (ברכות כז: כח.), כי רבן גמליאל הנשיא קנס את רבי יהושע שיעמוד על רגליו במשך כל השיעור, משום שהורה הלכה בענין תפלת ערבית בניגוד לדעתו. החכמים שראו בכך פגיעה בכבוד התורה של רבי יהושע העבירו את רבן גמליאל מנשיאותו, ובמקומו מינו את רבי אלעזר בן עזריה שהיה רק בן י"ח שנה.

כתוצאה מכך חלה מהפכה גדולה בעולם התורה, שהכניסו לבית המדרש גם אותם התלמידים שאין תוכם כברם, כמבואר בגמרא (שם כח:).

"תנא אותו היום סלקוהו לשומר הפתח, וניתנה להם רשות לתלמידים ליכנס, שהיה רבן גמליאל מכריז ואומר, כל תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש. ההוא יומא אתוספו כמה ספסלי, אמר רבי יוחנן פליגי בה אבא יוסף בן דוסתאי ורבנן, חד אמר אתוספו ארבע מאה ספסלי, וחד אמר שבע מאה ספסלי".

ויש לבאר טעמו ונימוקו של רבי אלעזר בן עזריה על פי מה ששינוי בגמרא (פסחים נ:): "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אף על פי

אך רבי יהושע עצמו חיפש כל ימי חייו ראייה מן התורה, כי אמנם כן סגולה נפלאה היא להשמיע לטף לשמוע את קול התורה אפילו אם אינם מבינים כלום, [יתכן שביקש להגדיל בכך את זכותה של אמו שהכניסה עריסתו לבית הכנסת], לכן מה מאד שמח לבו למצוא סימוכין לכך ממה שדרש רבי אלעזר בן עזריה: "הקהל את העם האנשים והנשים והטף, אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באין, כדי ליתן שכר למביאייהם".

והנה ממה שאמר: "ליתן שכר למביאייהם" ולא לטף עצמם, משמע כי לטף עצמו אינו מגיע שכר משום שאינם מבינים כלום, נמצא שלא עשו שום השתדלות אפילו רק לשמוע את קול התורה, כי ההורים הביאו אותם והשמיעה היתה ממילא. אך לפי זה צריך ביאור מדוע אם כן מגיע שכר למביאייהם הלא אין בזה שום תועלת לטף.

ומוכח מזה כי אף שאינם מבינים יש תועלת גדולה לטף בשמיעת קול התורה כדי לקדש את גופם, לכן מגיע שכר להורים שהביאום וגרמו לכך. ויש להביא ראייה לכך מדברי ה"אור החיים" הקדוש שכתב: "ורבותינו ז"ל אמרו וזה לשונם והטף למה, ליתן שכר למביאייהם, עד כאן. ואולי שנתנים טעם לקטני קטנים שאינם מבינים דבר, שגם הם נכללים בכלל הטף שאמר הכתוב".

מעתה יאירו עינינו להבין מה ששמח רבי יהושע כל כך על דרש זה, כי ממנו נתברר לו ששורש השגתו הגדולה בתורה הוא, ממה שהכניסה אמו בעודו תינוק את עריסתו לבית הכנסת ושמע את קול התורה, לכן כאשר שמע מתלמידיו דרשה זו שדרש רבי אלעזר בן עזריה, פתח ואמר: "מרגלית טובה היתה בידיכם וביקשתם לאבדה ממני" - "ממני" דייקא, שהרי דרשה זו נוגעת אלי.

יומתק לפרש בזה קישור הפסוקים: "הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך, למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם ושמורו לעשות את כל דברי התורה הזאת". אך לפי זה קשה איזו תועלת יש לטף לשמוע בלי להבין כלום, ועל זה מתרץ ואומר: "ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה' אלקיכם כל הימים אשר אתם חיים על

מרגלית טובה של רבי ראובן מרגליות

נסיים את המאמר במרגלית טובה, רעיון נשגב ששגור בפי הדרשנים, בלי לדעת ולהזכיר את שמו של בעל החידוש, ואנו נקיים מצות השבת אבידה לבעליה, לגלות כי כפי הנראה המקור הראשון לרעיון זה הוא בספר "ניצוצי אור" הגהות על הש"ס לרבי ראובן מרגליות ז"ל, שהיה תלמיד חכם עצום, בקי מבהיל בכל חדרי התורה, ונפטר ערירי בלי להשאיר זרע של קיימא, ומצוה לעשות חסד של אמת לומר חידוש זה בשם אומרו.

בהגהותיו על המשנה (ערלה פ"א מ"ז) העיר ברוב בקיאותו, על מה שמצינו בכמה מקומות בש"ס (ערלה שם, מגילה י., נדה ז.), כי רבי יהושע היה רגיל לומר כמה פעמים על הלכה מסוימת: "שמעתי", בלי להזכיר מי היה שאמר הלכה זו. בנוסף על כך הוא מציין למה שמצינו בג' מקומות (פסחים צו., יבמות עט., פרה פ"א מ"א) שאמר רבי יהושע הלכה בשם "שמעתי", והוסיף "ואין לי לפרש", או "כך שמעתי סתם", כלומר איני מבין הטעם לשמועה זו, עד שבא רבי עקיבא ואמר: "אני אפרש".

ולכאורה יפלא מאוד, מאחר ששמע רבי יהושע הלכה בבית המדרש, למה לא שם לב לדעת מי היה בעל השמועה כדי שיאמר דבר בשם אומרו. אך ביותר קשה מאחר שלא היה בידו לפרש הטעם להלכה זו, מדוע לא שאל את בעל המאמר עצמו שיפרש לו טעמו ונימוקו. אומר על כך רבי ראובן:

"יתכן כי שמועותיו אלו הן מאותו הגיל, שהוליכה אמו עריסתו לבית הכנסת, כדי שידבקו אזניו בדברי תורה, ואז לא היה בר הכי לדרוש שיפרשו לו. ואין זה מפליא כלל, דכן מצינו (ירושלמי כתובות לו:), שאמר שמואל מכיר אני את המילדת שלי, שבצאתו מרחם אמו כבר היתה בו דעת הכרה, ורבי יהושע בן לוי אמר, מכיר אני את המוהל, כשמל אותי, ורבי יוחנן אמר מכיר אני הנשים שהיו עם אמי בשעה שכרעה לילד אותי".

**רבי יהושע גרם לנשיאותו של רבי אלעזר בן עזריה,
שהכניס לבית המדרש אפילו תלמיד שאין תוכו כברו,**

**אותו קול תורה שמקדש את הטף שאינו מבין,
יש בכוחו לזכך את האדם עד שיתעלה להיות תוכו כברו**

ענקי תורה הללו, אולם מצד שני חשש שמא אחרי שחזר רבן גמליאל לנשיאותו, יכפה על רבי אלעזר בן עזריה הצעיר לשנות את דעתו, שלא יכניס לבית המדרש כל מי שאין תוכו כברו.

הנה כי כן כאשר באו תלמידיו של רבי יהושע לבקרו, שאל אותם: "מה חידוש היה בבית המדרש היום... שבת של מי היתה", וכאשר השיבו לו: "שבת של רבי אלעזר בן עזריה", שאל אותם: "ובמה היתה הגדה היום", כי אולי יוכל ללמוד מזה אם שינה את דעתו. "אמרו לו בפרשת הקהל. ומה דרש בה, הקהל את העם האנשים והנשים והטף, אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באין, כדי ליתן שכר למביאייהן".

מזה הבין רבי יהושע, כי רבי אלעזר בן עזריה עדיין איתן בשיטתו, שצריך להכניס בבית המדרש אפילו מי שאין תוכו כברו, כי כמו שהטף מתעלים בתורה בזכות קול התורה, כן בזכות קול התורה של התנאים העוסקים בתורה לשמה, יזכו כל התלמידים להתעלות שיהיו תוכם כברם.

לכן נתמלא עוז וחדוה והכריז בהתלהבות של שמחה: "מרגלית טובה היתה בידיכם וביקשתם לאבדה ממני", שהרי הקב"ה סיבב שאמי תכניס את עריסתי לבית המדרש שיקלטו אזני דברי תורה, כדי שאגרום אחר כך מהפכה בעולם התורה, על ידי המינוי של רבי אלעזר בן עזריה לנשיא, שהכניס לבית המדרש אפילו מי שאין תוכו כברו, הנה כי כן איך ביקשתם לאבד ממני מרגלית כל כך טובה.

שסיבב הקב"ה מסבב כל הסיבות, שיגרום רבי יהושע לכך בעקיפין שיתמנה רבי אלעזר בן עזריה לנשיא, כדי שיחולל מהפך בעולם התורה, להכניס לבית המדרש כל דכפין אפילו אין תוכו כברו, כי מתוך שלא לשמה בא לשמה, למדנו שזה היה אחד מהתפקידים שלו בעולם הזה.

יומתק לבאר בזה מה שהשפיע הקב"ה לאמו של רבי יהושע בינה יתירה, שתעשה מעשה נשגב כזה שלא היה שכיח אצל שאר התנאים, להכניס את עריסתו של רבי יהושע בבית הכנסת בעודו תינוק כדי שיקלטו אזניו דברי תורה, כי ענין זה היה בבחינת אבן הפינה למהפכה שגרם בעולם התורה, להכניס בבית המדרש אפילו מי שאין תוכו כברו בדרך קל וחומר.

ומה תינוק שאינו מבין כלום, עם כל זאת קול התורה ששמע באזניו, משפיע עליו שייזכה להשגות התורה כל ימי חייו, על אחת כמה וכמה מי שנכנס לבית המדרש לעסוק בתורה אפילו אין תוכו כברו, עם כל זאת בזכות קול התורה שישמע מהתנאים הקדושים שעסקו בתורה לשמה, יזכה להזדכך ולהתעלות עד שיהיה תוכו כברו ומתוך שלא לשמה בא לשמה.

והנה כבר למדנו כי בסופו של דבר אחרי שנתפייס רבן גמליאל עם רבי יהושע, החזירו את הנשיאות לרבן גמליאל שדרש לפני החכמים שלש שבתות, וגם רבי אלעזר בן עזריה נשאר בתפקידו כנשיא ודרש שבת אחת. מעתה הן אמת כי מצד אחד שמח רבי יהושע שזכה להיות בבחינת: "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם", להשכין שלום בין שני

לרפואה השלימה של האשה החשובה מרת לאה בת וירג'ני שתחי' - נדבת משפחת מהדב הי"ו -

לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com